



# Van mensen en mammoeten

## Werkblad • Niveau 3

Welkom in de tentoonstelling **Van mensen en mammoeten**. Oriënteer je via de rode cijfers op de panelen. Je begint bij panelen 1-3 achter de zone *Homo neanderthalensis* (17).

Veel ontdekplezier!

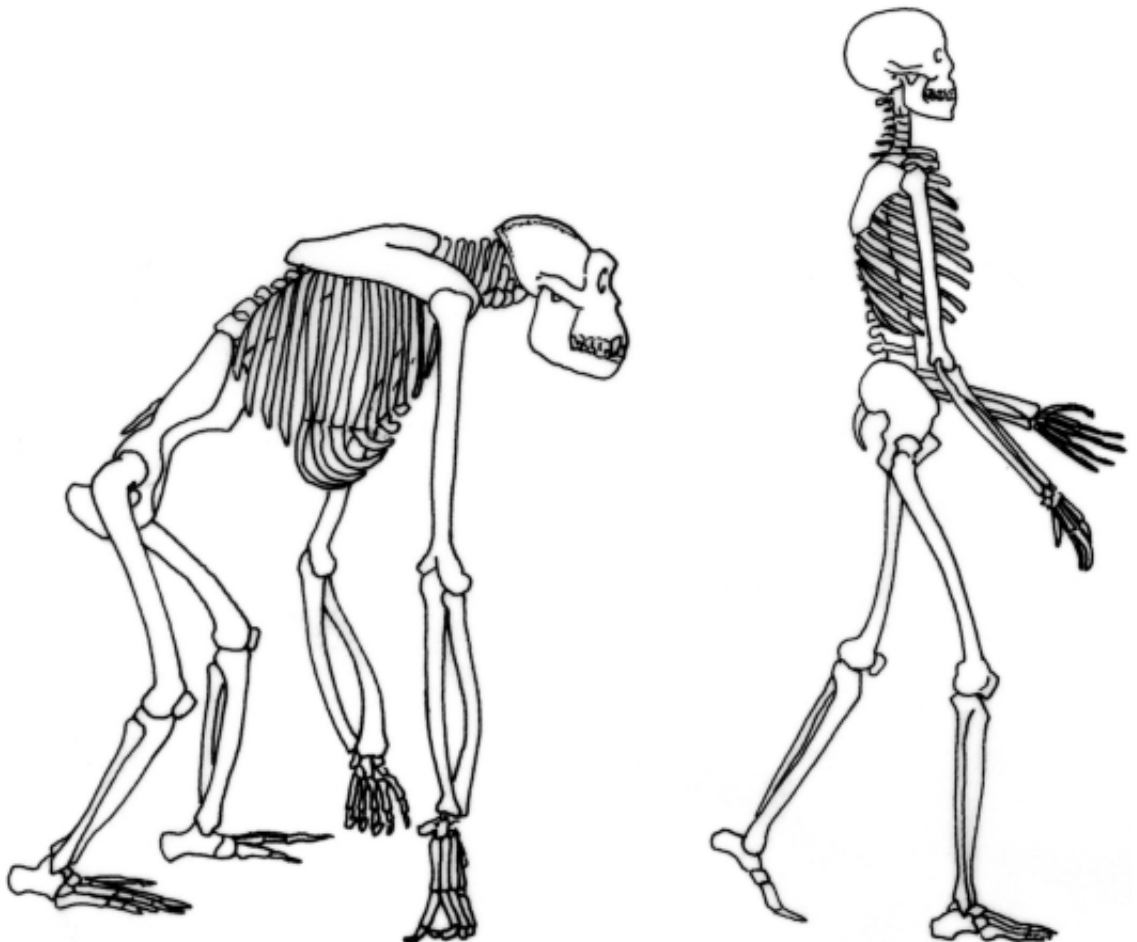
### DE MENS TUSSEN DE PRIMATEN

**De mens is een  
primaat (1)**

**Het verschil  
tussen mens en  
mensapen  
bestaat erin dat  
de mens rechtop  
loopt en dat zijn  
hersenen drie  
keer zo groot zijn  
(2)**

1. De mens behoort tot de orde van de ....., waartoe ook drie mensapen, 1. ...., 2. .... en 3. .... behoren.

Vergelijk het skelet van een huidige mens met dat van een gorilla. Hier kan je 'zoek de zeven verschillen' spelen. Duid ze aan met een pijltje.



## EVOLUTIE VAN DE MENS


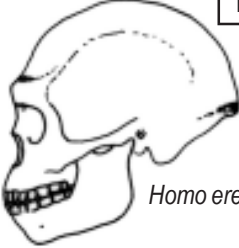







### De australopitheken (4)

2. De australopitheken leefden in een open savanneachtige omgeving. We stellen ons voor dat ze zich ongeveer gedroegen zoals sommige groepen chimpansees. Duid aan wat ze konden:

- stenen bewerken
- in bomen klimmen
- een tent bouwen
- fruit en wortelgewassen eten
- kleren maken
- hun kinderen opvoeden
- vlees bereiden
- in groep jagen

### Zuil evolutie en zone *Homo neanderthalensis* (17-18-19)

3. Wetenschapsmensen geven elke soort voorouder een Latijnse naam. Onze voorouders evolueerden zowel op biologisch als op cultureel gebied. Plaats ze in de juiste volgorde van de vroegste naar de recentste en verbind ze met de juiste schedelinhoud en een typisch werktuig.

	<span style="border: 1px solid black; padding: 2px;">1450 cm<sup>3</sup></span>	<span style="border: 1px solid black; padding: 2px;">1100 cm<sup>3</sup></span>	<span style="border: 1px solid black; padding: 2px;">450 cm<sup>3</sup></span>	<span style="border: 1px solid black; padding: 2px;">1500 cm<sup>3</sup></span>
				
<i>Australopithecus</i>	<i>Homo erectus</i>	bewerkte kei	vuistbijl	tak
				
<i>Homo habilis</i>	<i>Homo sapiens sapiens</i>	krabber (eindschrabber)	schrabber (boordschrabber)	

4. Deze mensen waren nomadische jagers-verzamelaars en maakten dus veel verplaatsingen. In de loop van hun evolutie breidden zij hun woongebied uit. Duid hun woongebieden aan!



*Australopithecus*



*Homo erectus*



*Homo neanderthalensis*



*Homo sapiens sapiens*

Het noordelijk  
halfmond tijdens  
de laatste ijstijd (14)

5. Klimaat en plantengroei variëren in de loop der tijden: er zijn ijstijden en tussenijstijden.

Tijdens een ijstijd bedekt de ijskap een groot deel van het noordelijk halfmond. De zeespiegel is veel lager dan nu en in onze streken groeit er een steppevegetatie. Duid de omtrek van de poolkap en van de mammoetsteppe op deze kaart aan.



*Homo sapiens sapiens*  
De anatomisch  
moderne mens (10)

6. Geef 2 mogelijke verklaringen voor het ontstaan van *Homo sapiens sapiens*.

- 1.....  
.....  
.....  
.....  
.....
- 2.....  
.....  
.....  
.....  
.....



Wapens voor  
jacht en visvangst  
(11)

7. Ongeveer 19 000 jaar geleden vond in onze streken *Homo sapiens sapiens* de speerdrijver uit: die diende om .....

Door de geleidelijke klimaatsopwarming op het einde van de laatste ijstijd gingen de mensen meer in een bosrijk milieu leven. De laatste jagers uit onze gewesten vonden ongeveer .....jaar geleden ..... uit.

teken een speerdrijver

**Zone Homo neanderthalensis (17-18-19)**

**Graven zijn de vroegste bekende materiële uitingen van spiritualiteit**

8. In welke 3 Belgische sites werden Neanderthalerresten gevonden?

.....  
 .....  
 .....



9. Dank zij de voorwerpen die de jagers-verzamelaars op hun verschillende kampplaatsen achtergelaten hebben, kennen we wel enkele aspecten van het dagelijkse leven maar hun gedachtewereld blijft heel vaag. Alleen graven en kunstuitingen geven ons aanwijzingen. De oudste bekende graven zijn ..... jaar oud; ze zijn afkomstig van Homo .....

**DIEREN DIE GOED AAN DE KOUDE AANGEPAST ZIJN (14)**

10. Tijdens de laatste ijstijd leefden er hier heel andere dieren dan nu. Noem de zoogdieren die hier thuis waren.

.....  
 .....  
 .....

**Tijdslijn aan de ingang**

11. Ons bezoek zit erop. Kan je volgende gebeurtenissen met de juiste datum (jaar geleden) verbinden?

- |                                      |   |             |
|--------------------------------------|---|-------------|
| eerste kunstuitingen                 | • | • 400 000   |
| eerste werktuig                      | • | • 12 000    |
| landbouw en veeteelt                 | • | • 100 000   |
| schrift                              | • | • 3 000     |
| tweevoetigheid                       | • | • 35 000    |
| tamme hond                           | • | • 500 000   |
| haardvuur                            | • | • 5 000 000 |
| graven                               | • | • 2 500 000 |
| oudste sporen van bewoning in België | • | • 8 000     |